

TUDOMÁNYKOMMUNIKÁCIÓ TEMATIKUS SZÁM

Előszó

*Veszelszki Ágnes és Falyuna Nóra,
a tematikus szám szerkesztői*

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO 2019) az emberiséget 2019-ben fenyegető tíz legnagyobb egészségügyi veszély közé sorolta az oltásellenes mozgalmat, hiszen a védőoltásokat megtagadók révén olyan betegségek is elkezdtek újra terjedni, amelyeket elvileg az emberiség már legyőzött.¹ A közösségi médiában gyorsan híveket szerző, a félelemre apelláló és az összeesküvés-elméletekhez kötődő mozgalom azonban áltudományos érvelésre, illetve nem megalapozott vizsgálati eredményeket közlő publikációkra épít. Az áltudományok (és az ezekre is alapozott álhírek) korában különös jelentősége van annak, hogy miképpen érzük el a nagyközönséget, illetve az oktatás során az újabb nemzedékeket a tudomány legfrissebb eredményeivel; hogyan lehet a megtévesztő, sőt esetenként rosszindulatú, magukat tudománynak álcázó nézetek ellen küzdeni. Az áltudományok ellenében hathat a szakszerű, ellenőrzött tudománykommunikáció.

Az áltudományos gondolatrendszerek cáfolata, a tudományos kutatás szempontjából laikus közönséget megcélzó közéleti-nyilvános megszólalások mellett ugyancsak kiemelt szerepet játszik a tudománykommunikációs vizsgálódásban a tudományos szférán belüli, tudósok közötti kommunikáció, továbbá a tudományos eredmények oktatásba, köznevelésbe és felsőoktatásba, döntéshozatalba való bekapcsolása is. Elsősorban e témák és a tudománykommunikáció további aspektusai álltak a 2018. május 11-én a Budapesti Corvinus Egyetem Magartartástudományi és Kommunikációelméleti Intézete, illetve a Tud.Com tudománykommunikációs kutatócsoport által megrendezett *Tudománykommunikáció konferencia* középpontjában. A különféle diszciplínákat kutató, hetvennél is több résztvevő három plenáris, negyven szekció- és tizenöt poszterelőadás formájában dolgozott együtt. A kiemelt érdeklődésre is tekintettel mindenképpen tervezzük a közös munka folytatását.

A konferencián elhangzott előadásokból a rendezvény szakmai bizottságának véleményezése alapján kiválasztottunk tízet, amelyeknek előadóit tanulmány írására kértük fel. Ezekből a szövegekből állt össze a *Jel-Kép* folyóirat jelen tudománykommunikáció tematikus száma. A szerkesztés során a lektorált cikkekből két nagyobb tartalmi blokk alakult ki: egy

¹ WHO 2019: Ten threats to global health in 2019. World Health Organization.
<https://www.who.int/emergencies/ten-threats-to-global-health-in-2019>

elméletibb, átfogóbb jellegű, a tudományos írást középpontba állító és egy tudománykommunikációs jó gyakorlatokat (*best practice*) bemutató témaegység.

A szám nyitótanulmányát Aczél Petra és Veszelszki Ágnes jegyzi *Egy új tudománykommunikációs modell szükségességéről. A sciXcom-modell* címmel. A Budapesti Corvinus Egyetemen 2017–2018-ban a Tudománykommunikáció kutatócsoport által végzett kutatás eredményei alapján hozták létre a sciXcom-modellt, amely a tudománykommunikáció elemzésére és fejlesztésére is szolgál. A tudománykommunikáció történeti háttérének, aktuális helyzetének áttekintése után a cikk egy saját fejlesztésű, összetett, hattényezős tudománykommunikációs (*six + science communication*) modellt vezet be, amely a doktori képzésben tudománykommunikációs fejlesztési keretként is működik.

Társszerzős cikk szól a társszerzői együttműködésekről: Molnár Pál, Tóth Edit és Pintér Henriett azt vizsgálják a cikkükben, hogy a neveléstudomány kutatóinak milyen nemzetközi és hazai együttműködési hálózatai tárthatók fel a közös publikálás alapján. A magyarországi intézményi háttérrel rendelkező, nemzetközi folyóiratokban publikáló szerzők társszerzői együttműködéseinek mennyisége és kiterjedtsége alapján hazánk egyelőre a gyengén teljesítő országokhoz sorolható, azonban a kutatók szerint a társszerzőség növekvő tendenciát mutat, és megjelentek bővülő és gazdagodó hálózatot alkotó szakmai csoportosulások is.

Az online formában főképpen a közösségi oldalakon megjelenő áltudományos érvelés három eszközét, a terminushasználatot, a matematikai adatokra hivatkozást és a szakértők felvonultatását elemzi a tanulmányában Falyuna Nóra. Az elemzés arra is reflektál, hogy az internet milyen lehetőségeket teremt a hitelesség (látszatának) megteremtésében, erősítésében, illetve hiányának leplezésében.

A tudományos diskurzusok egy kiemelt jellemzőjét, az idézést kutatja Csontos Nóra a funkcionális kognitív szemantika és a pragmatika elméleti keretében. *Az idézés mint adaptív tevékenység. Idézés a tudományos diskurzusokban* című tanulmány az idézésnek a diskurzusvilághoz való hozzájárulását, a tudományos diskurzusban történő funkcionálását elemzi. Deli Eszter és Rétvári Márton az ún. *academic writing* felsőoktatásban történő tanítását vizsgálja. A szerzők a tudományos íráskészséget fejlesztő kurzusok problémáit, nehézségeit egy kérdőíves, oktatók és hallgatók bevonásával készült *pilot* kutatásban mérték fel. A tudományos íráskészség-fejlesztés egy, a fontosságához képest viszonylag elhanyagolt szövegtípusa az absztrakt – pedig az összefoglaló szöveg a tudománykommunikáció egyik kitüntetett műfaja, hiszen kapuőrzői döntések kapcsolódnak hozzá. Ezt a műfajt vizsgálja Veszelszki Ágnes, és veti össze az *academic writing* vonatkozó szakirodalmának elvárásait száz, magyar nyelvű, különböző tudományterületről származó absztrakt szövegével.

A tudománykommunikáció, illetve a tudományos írás verbális eszközeit összefogó első tematikus egység után a második blokk az oktatásban történő tudományközvetítés újszerű kreatív eszközeit mutatja be. Ebben foglal helyet elsőként Simon Tünde és Kárpáti Andrea írása, amelyben a vizuális kommunikációnak, a képalkotásnak (adatvizualizációnak, infografikáknak) a tudományos eredmények átadásában játszott szerepét elemzik. Konczosné Szombathelyi Márta, Géczy Nóra és Dőry Tibor a felsőoktatási tehetségmenedzsmentben használható, innovatív tudománykommunikációs eszközök megjelenítésére vállalkozott, két gyakorlati példán keresztül, amelyek a térbeli elrendezés kreativitására építenek. Szintén az oktatás a közege Baranyiné Kóczy Judit és Komlói László Imre kutatásának: egy új tanulási környezetre, a virtuálisvalóság-technológia (VR) alkalmazásával kialakított újszerű módszerre hívják fel a figyelmet, és egy újabb tanulási paradigmaváltás mellett érvelnek. Kádár Editnek a tematikus összeállítást lezáró írása megállapítja, hogy a „tudomány hatékony kommunikációja az iskolában kezdődik és alapozódik meg”. Az oktatás – ideális esetben – az információszerzéshez, a forráskritikához, illetve a tudomány működésmódjaira való reflexióhoz is

eszközöket ad. Mindezt egy esettanulmányon keresztül mutatja be a szerző, a romániai magyar közoktatás magyar nyelv és irodalom tantárgyának tantervi reformja alapján.

Egy nagyívű kutatási témához tartozó tanulmánygyűjtemény összeállításakor mindig marad a szerkesztő(k)ben és talán az olvasóban is hiányérzet: miről lehetett volna még szó? Ezúttal nem tudtunk tanulmányt közölni a sciXcom-modell három, egyre inkább releváns, de hazánkban egyelőre a nemzetközi elemzésekhez képest viszonylag keveset kutatott közegéről: a tudósok kommunikációjáról egyrészt a gazdasági-politikai döntéshozókkal, másrészt a pályázattói közeggel, harmadrészt pedig a szcientometria révén egyre inkább teret nyerő adatbázisokkal. A tematikus szám alapját adó konferencia közel hatvan előadása – bár mindegyik értékes és újszerű eredményeket mutatott fel – nem kaphatott mind helyet e válogatásban. A több körben kiválasztott cikkeket végül két tematikus blokkba rendeztük. Az itt közölt cikkek heterogenitása jól tükrözi a tudománykommunikáció sokszínű, változatos, sokak érdeklődésére számot tartó területét.